

OSTAJANTARKKAILUSTA NASSE-SEDÄN KAUTTA TIETO-OHJAUKSEEN

LEENA WARSELL

”Minusta nykyinen yksilöön kohdistuva kurinpi-
to on todella lepsua: jos minä saisin alkoholista
valita oman vuosikymmenen, se olisi kyllä 2000-
luku. 1950-luvulla olisin saanut istua vankilassa
julkisen juopumuksen takia. Sillä tavalla tiukka
yleisehkäisevä politiikka yhdistyi pitkälle mene-
vään yksilölliseen käyttäytymisen kontrolliin.”

Näin kuvaa Klaus Mäkelä *alkoholiguria* Yh-
teiskuntapolitiikka-lehden haastattelussa (Tigers-
tedt 2000, 465). Hän myös toteaa alkoholin to-
dennäköisesti sotkevan ja sävyttävän ihmisten vä-
lisiä suhteita enemmän nyt kuin aikaisemmin.
”Mutta kaikella tällä ei tunnu olevan enää mi-
tään yhteiskunnallista merkitystä.”

Sadassa vuodessa on kuljettu pitkä valtion val-
lankäytön taival kieltolaista ja ostajantarkkailu-
sta kokonaiskulutusta säätelevään alkoholipoli-
tiikkaan, tieto-ohjaukseen ja paikallisuutta ko-
rostavaan ehkäisevään työnäkyyn. Alkoholiin lii-
tetyt moraaliset ja sosiaaliset intohimot ovat vas-
taavasti haihtuneet lähes olemattomiin ja/tai siir-
tyneet muihin huumeisiin.

Kurinpitoyhteiskunta muuttui ensin hyvin-
vointiyhteiskunnaksi, sitten tietoyhteiskunnaksi.
Valtio määritteli 2000-luvulle tullessa roolinsa
uusiksi. Nyt ohjataan tiedon avulla, ennen halliti-
tiin normein ja resurssein. Onko tosissaan kyse
jostain ihan uudesta vai onko käsite normiohjaus
korvattu sanalla tieto-ohjaus? Onko kuri vain si-
säistynyt teknologiaksi, joka ottaa ihmisen elin-
voimat haltuunsa ja kääntää ne sisäänpäin, kohti
ihmiselämää itseään, kuten Michel Foucault
(2000, 474) saattaisi kehityksen määrittellä?

HOLHOUKSEN HAAMU EI VÄISTY?

Käsitys valtiojohtoisen alkoholipolitiikan *hol-
houksen* luonteesta on sitkeässä, vaikka ravintolat
ovat auki pisimpään kuin missään koko Euroo-
passa, alkoholia saa ostaa iltamyöhään ja viikon-
loppuisin, R-kioskien ja pienten elintarvikemyy-

mälöiden liikevaihdosta suuri osa tulee alkoholi-
juomien myynnistä, alkoholimyymälöiden vali-
koimista löytyy yli tuhat erilaista viinimerkkiä,
alkoholia suorastaan tyrkytetään sallittuina aikoi-
na ja sallituissa paikoissa ja alaikäiset kansoittavat
puistot, rannat ja kesäyöt omilla viinaralleillaan.
Tämä Mäkelänkin määrittämä viinaparatiisi ko-
etaan edelleen varsinkin vanhempien kansalais-
ten ajatuksissa etupäässä holhouksena.

Se, mikä valtiotason asiantuntijapuheessa mää-
ritetään *yhteiseksi hyväksi*, ei ole sama hyvä, jonka
kansalaiset näkevät. Jukka Törrönen (2000, 29)
on kuvannut, että tutkijat ovat keränneet empii-
ristä evidenssiä sen osoittamiseksi, että kansan-
terveydelliset ongelmat lisääntyvät, mikäli valtio
ei harjoita alkoholin kokonaiskulutusta säätele-
vää rajoittavaa alkoholipolitiikkaa. Empiirisen
evidenssin keräämisessä on kuitenkin sivuutettu
kansalaisten omat arkiset maailmat ja tulkinta-
avaruudet, joiden varassa he rakentavat keski-
näisiä identiteettejään ja suhdettaan julkisiin auk-
toriteetteihin. Tämän vuoksi suosituksissa raken-
tuva ihmiskuva on myös osittain asettunut risti-
riitaan ihmisten omien käsitysten kanssa ja näyt-
täytynyt kamppailuna, jossa ”tietävät asiantunti-
jat yrittävät saada tietämättömät maallikkotoimi-
jat ymmärtämään ja hyväksymään totuuden eli
valtiojohtoisen alkoholipolitiikan välttämättö-
myyden” (Törrönen 2000, 29).

Satu Apo (2002) osoittaa kirjassaan ”Viinan
voima”, mikä vahvuus aikoinaan on ollut kansan
omasta arjesta kumpuavalla hiljaisella tiedolla ja
siitä fokuoituneella tieto- ja tunneohjauksella
määrittelemällä alkoholin käytölle yhteisössä sel-
keät paikat (mm. häärirtuaalien ryypyn paikat) se-
kä käyttämällä myyntejä, taruja, tarinoita ja sa-
nanlaskuja kansan lempeään valistamiseen. Alko-
holin haitat on Apon mukaan tunnettu yhtä kau-
an kuin alkoholia ylipäätään on käytetty, ja esi-
merkiksi humalaisten, tappojen ja murhien, myr-
kytysten ja juoppohulluuden kanssa on eletty sa-
maa sääntelymekanismia käyttäen. Riippuvuu-

teen on haettu apu kansanparannuksesta silloisen kansanterveysnäkökulman mukaisesti. Suomalaisen juomatavat ovat, vastoin parempaa tietoa, olleet suorastaan eurooppalaisia, mikäli sellaista tyyppittelyä silloinkaan on ollut mahdollista tehdä.

On toki huomattava, että saman itseohjautuvuuden avulla ja valtiokontrollin puuttuessa selvitettiin muistakin elämän vitsauksista, niin sairauksista, köyhyydestä, nälästä ja nälänhädästä kuin sodan aiheuttamista vammoista ja rikurimuksestakin.

Yllättävää kyllä, mutta alkoholiasiat alkoivat mennä raiteiltaan sata vuotta sitten eli *alkoholikysymyksen politisoitumisen* myötä. 1900-luvulla jotain yhteisöllisyydestä ja luontaisesta sosiaalisesta kontrollista särkyi ja alkoholista tuli poliittisesti vahvaa ainetta. Vuosisadassa pystyimme rikkoamaan sen, mikä oli ollut kestävä kehitys kolme edellistä vuosisataa. Kuinka lopullisesti, sen tiedämme sadan vuoden kuluttua, jos sittenkään.

RYHDIKÄS LIIKE SIVISTI KANSALAISIA

Kansalaisen hallinta on ollut kurinpitoyhteiskunnan itseoikeutettu tavoite. Vain kurinpidon perustelut ovat vuosien saatossa vaihdelleet. Ensimmäinen alkoholi-niminen tavara oli kaiken pahan alku. Siihen perustui kieltolaki. Sodanjälkeisissä tunnelmissa vuonna 1945 perustettu Kansalaisryhtiyhdistys käänsi radikaalisti katseen tavarasta sen käyttötapaan julistaen, että haittavaikutukset eivät johdu alkoholista sinänsä vaan Suomen kansan tavasta käsitellä alkoholia ja juoda päänsä täyteen. Kansaa on siis kasvatettava eli on kontrolloitava käyttövaihetta (Bruun 1972, 272–273).

Ryhtiliikettä voi pitää alkoholikysymyksen valtiotason ensimmäisenä tieto-ohjaajana. Se otti asiakseen kaikenpuolisen *tapojen sivistämisen*. Kasvatusnormit olivat vahvan keskiloikkaisia, eikä sukupuolirooliajattelu noudattanut tasa-arvolain henkeä. Liikkeen oppaassa neuvotaan vielä vuonna 1970, ettei ”varttuneen naisen pidä kulkea kaupungissa ilman hattua, mutta kylpyläseuduilla ja maalla se on sitä vastoin täysin sallittua. Nuoria naisia varotettiin tekemästä sinunkauppooja liian helposti. Naisseurassa olevan miehen oli sopimatonta laskea leikkiä tarjoilijattaren kanssa ja naisten henkilökuntaa suositetaan kohdeltavan viileän kohteliaasti ja vähäsanaisesti” (Bruun 1972, 276).

Alko tuki ryhtiliikettä alusta saakka, koska sen

toimintapolitiikka sopi hyvin Alkon ideologiaan. Mitään suurta kansansuosiota se ei koskaan saavuttanut, mutta kabinetit ja lobbaus pitivät sen hyvin hengissä. Vielä 1980-luvun puolivälissä Alkoon töihin tullessani löysin sen perukoilta ryhdikästä perinnettä, nyt muodossa Tapakasvatus ry.

OSTAJANTARKKAILUN ANATOMIA

Ostajantarkkailun ideassa pelkistyy yksilökurin ja valvonnan teknologia. Ostajantarkkailujärjestelmän isä, Alkon hallintoneuvoston jäsen Arvo Linturi, keksi, ettei ole olemassa varsinaisia juomatapoja vaan vain erilaista tilapäiskäyttöä. Tilapäiskäyttöön ei vaikuteta hintoja muuntelemalla eikä myymälätodistuksilla (viinakortti), vaan ainoastaan yhdellä tavalla, myyntikieltojen avulla. Kontrolli tulisi kohdistaa yksittäisiin ostajiin ja sitä kautta saattaa ostaja yleiseen häpeään. Tästä kehittyi suomalaisen alkoholikurin omituisin näytelmä, *ostajantarkkailu*.

Ostajantarkkailujärjestelmä kehittyi ja laajeni vähitellen, kunnes se lopulta 1970-luvulle tultaessa hajosi. Laajimmillaan järjestelmä oli vuonna 1947, jolloin kaikkiaan 275 kokopäivätoimista työntekijää Alkon henkilökunnasta työskenteli ostajantarkkailussa ja myyntikieltoja annettiin lähes 50 000 alkoholimyymälän asiakkaalle. Kertil Bruunin (1972) mukaan puolivälissä 1940-lukua tapahtunut voimakas laajentuminen perustui ajatukseen, että myyntikielto ei ole rangaistus vaan tapa saada yksilö ymmärtämään alkoholin käytönsä virheellisyys. Alkon tarkkailijat keräsivät paljon tietoa pääasiassa eri viranomaisilta. Vähitellen alettiin suorittaa kotikäyntejä myöntämällä erääläisiä poliisivaltuuksia tarkkailuhenkilökunnalle, joka kuulusteli naapureita ja työtovereita. Ostotilanteen valvontaa tiivistettiin: henkilötodistuksiin alettiin lyödä päivämääräleimoja, joiden avulla kontrolloitiin ostotihyeyttä. Lisäksi ostaja voitiin myymälässä ohjata ns. puhuttelukoppiin, jossa häntä ojennettiin ja hänelle annettiin kotievääksi puhuttelulehtinen. (Bruun 1972, 269.)

Näin muistettiin vastikään sodassa hermonsa menettäneitä työmiehiä ja muita päiväläisiä. Mutta naisetkaan eivät jääneet osattomiksi: Alkon johtokunnan ohjeiden mukaan (16.6. 1944) erityisesti piti kiinnittää huomiota sellaisiin *epämääräisiin asiakasryhmiin* kuin ”ravintoloiden tarjoilijoihin ja keittiöhenkilökuntaan, kampaajiin ja partureihin yms. naisten ammatteihin”.

Ostajantarkkailulle on nyt helppo hymyillä, mutta *huumepolitiikassa* ostajain tarkkailu on vasta pääsemässä vauhtiin. Mitä muuta kuin ostajien tarkkailua ja sitä kautta poikkeavaksi yksilöksi leimaamista on halu testata kansalaiset kouluissa, tehtaissa tai armeijassa tai into huumeiden 0-rajan liikenteessä? Hinku kuuliaisien ja nöyrän ruumiin kasvattamiseen on palava: sitä varten on rakennettu mm. huumebusseja, huumeita käytävien karmeita kotimiljöitä ja valistuksen kohteeksi ehdotetaan jopa päiväkotikäisiä. Tiedotusvälineet ovat kehittäneet ihan oman käsitemaailman huumeiden käyttäjille (esimerkiksi käsite ”huumehörhö”). Huumepolitiikassa ilmenee myös halua Foucault’n kuvaamaan 1600-luvun tyyliin kiduttaa ruumista julkisesti ja kuten tuolloinkin valita tämä ruumis sattumanvaraisesti yhteiseksi symboliksi hallitsijan halventamisesta. Ruumiin häpäisemisestä käy sekin, ettei huume-riippuvuutta sairastavilla katsota olevan oikeutta hoitoon, vaan heitä pitäisi lähinnä tarkkailla, kurittaa ja rangaista. Jyrkimmissä kannanotoissa halutaan kaikki huumeiden käyttäjät eristää Venetsian ruttoepidemian tapaan kuolemanrangaistuksen uhalla.

TILASTOLLINEN SOLIDAARISUUS JÄTTI LOPULTA YKSITYISET KANSALAISET RAUHAAN

Vaikka rajoittavaa alkoholipolitiikkaa on totuttu pitämään alkoholikurin perimmäisenä ilmentymänä, se itse asiassa syntyi vastapainoksi ostajantarkkailun tyyppiselle yksilöitä leimaavalle ja kurittavalle politiikalle. Mäkelän mukaan yleinen, yleisehkäisevä alkoholipolitiikka rakentui nimenomaan *tilastolliselle solidaarisuudelle* (Tigerstedt 2000, 466). Jo kirjasta ”60-luvun sosiaalipolitiikka” heijastuu luontainen vastenmielisyys yksilökohtaisiin toimiin ja tarveharkintaan niin sosiaalivakuutuksen kuin huollon ja hoidonkin osalta (Kuusi 1966). Kun sitten 1960-luvun lopussa ja 70-luvun alussa nostettiin kansanterveysystyö johtavaksi terveyspolitiikaksi, Kettil Bruun suurena humanistina tarttui oitis tähän terveyspolitiikkojen tarjoamaan tilaisuuteen ja kehittäi asian pohjalta alkoholipolitiikkaan kansainvälisen kansanterveysnäkökulman (Bruun & al. 1975). Hän näki siinä mahdollisuuden antaa lopullinen kuolinisku yksilöön suuntautuville leimaaville kontrollitoimille ja luoda tilastolliselle solidaarisuudelle vahvempaa argumentaatiopoh-

jaa. Näin alkoholipolitiikka kytkeytyi tiiviimmin kuin koskaan sitä ennen – ja sen jälkeen – osaksi terveyspolitiikan yleisiä kehitystrendejä.

Kansanterveysnäkökulmalla ei ole mitään tekemistä yksilöllisen terveysajattelun kanssa, ei uuden eikä vanhan. Se on ollut väestötason politiikkaa keskeisten kansanterveysongelmien taltuttamiseksi yli huollon ja hoidon rajojen. Tähän nojaa EU:n kansanterveyspolitiikkaan jokin vuosi sitten sisäistynyt periaate, jossa terveys tulee nähdä osana kaikkia politiikkoja. Terveyskehityksen pääpaino ei kansanterveysnäkökulmassa ole ollut yksilön itselleen aiheuttamissa haitoissa, vaikka Jussi Simpura ja Christoffer Tigerstedt (1999, 425) meille haluavat näin uskotella. Terveyskasvatukseen määrittely kyllä pätee.

Valtio loi lopulta alkoholikysymyksen toimintalinjan, joka ei leimannut yksityistä kansalaista, vaan nipisti solidaarisesti jokaisen omasta mukavuudesta yhteiseksi hyväksi. Ostajantarkkailun ajat olivat vielä tuoreessa muistissa, sillä uusi linjaukseen ei saanut kansalaisten varauksetonta suosiota.

Oy Alkoholiliike Ab:ssä havaittiin pian, ettei ilman kansalaisten tukea voi harjoittaa mitään politiikkaa, oli se kuinka hyvää tahansa. Pekka Kuusi Alkon pääjohtajana pistikin 50-luvulla pystyyn modernin *imagokampanjan* Auttamaton Alko: päivälehti-ilmoitusten välityksellä viestittiin, miten erinomainen systeemi meillä itse asiassa on ja miten se koituu kaikkien parhaaksi. Heti perään nostettiin mietojen juomien suosiminen strategiseen keskiöön ja haviteltiin tätä kautta ainakin hyväosaisten kansalaisten tukea ja ymmärrystä. Työmies sai pitää kossunsa, mutta huonolla omallatunnolla.

1980-luvulle tultaessa Alko *kampanjoi* näkyvästi eri sidosryhmien kanssa alkoholin haitoista. Alkoholipolitiikan viitekehys nojasi edelleen vanhasti kokonaiskulutuksen rajoittamiseen. Haitoista tiedottaminen nähtiin varsinkin tutkijoiden näkökentässä lähinnä turhina saarnoina tai harmitomana ilotteluna, ei vielä vakavasti otettavana tietto-ohjauksena. Valistuksen tyyli vaihteli 1970-luvun ruumisarkku- ja muusta pelottelusta aina 1980-luvun lopun Nasse-setä-huumorilla höystettyyn joukkotiedotuskampanjointiin saakka. Tieto-ohjaus tepsii kuin tepsikin: opittiin laskemaan aamupromillet ja varomaan veneessä seisoskelua. Sen ajan haittavaliistus oli vahvasti kietoutunut alkoholipoliittisen eetoksen vahvistamiseen ja Alkon vastuullisen politiikan osoittamiseen.

Ajatus paikallisen tason mahdollisuudesta vaikuttaa oman alueensa alkoholipolitiikkaan tai alkoholin saatavuuteen lähiympäristössä ei juuri edes käynyt silloisten päättäjien mielessä tasavertaisesta kumppanuudesta puhumattakaan. Vallan kaari pysyi samana, kansaa taivuteltiin ja suostuteltiin. Nyt vain pehmeämmin – ja viekkaammin.

Koska tilastolliseen solidaarisuuteen perustuva alkoholipolitiikan perusajatus oli nyt yhteisen hyvän nipistäminen ja jakaminen, minkäänlainen yksilöön suuntautuva toiminta ei sopinut sen piiriin. Siksi yksi monopolistisen järjestelmän peruspiirteitä on ollut yksilöön suuntautuvan hoitosysteemin ja väestöön suuntautuvan kontrollisysteemin eriyttäminen. Tästä on saanut alkunsa vuosikymmenten dilemma: sinänsä keinotekoisien rajoituksen vuoksi alettiin alkoholipolitiikassa kuvitella, ettei hoito- ja huoltojärjestelmällä ole oikeastikaan mitään tekemistä ehkäisyyn kanssa. Dilemma elää vieläkin: palvelujen ehkäisevän luonteen uskotellaan olevan jotain kovin uutta (mm. Jussi Simpura, puheenvuoro alkoholiohjelmatapaamisissa 2002). Esimerkiksi Pirkko-Liisa Rauhalan (1998, 122) mukaan ”keskustelu ehkäisevästä sosiaalipolitiikasta on julkilausutuimpia ja johdonmukaisimpia linjauksia, mitä suomalaisessa sosiaalipolitiikassa on esiintynyt”. Ja ehkäisevän sosiaalipolitiikan juuret löytyvät nimenomaan huolto- ja hoitotoiminnasta, eivät niinkään vielä silloin yleisehkäisystä tai kansanliikkeistä.

Paikallisen tason päihdepalvelujärjestelmä jäi hallintomallinsa vuoksi ehkäisevän eetoksen osalta vieraaksi. Oman näkemykseni mukaan se on vahvemmin paikallista työtä rapauttanut piirre kuin konsanaan raittiustyön tai Alkon paikallisosastojen katoaminen, vaikka nämä ovat asioita, jotka tässä yhteydessä yleensä mainitaan. Kansallisen ehkäisevän työn alkujuuret ovat (viinatyötä lukuun ottamatta) syvällä itse palvelujärjestelmän ytimessä, se sekä mato-allistui että ylppöistyi. Ehkäisevän työn osaaminen on ollut osa paikallisen työn laatua jo vuosikymmenet. Sen johtavana periaattina on ollut erityisesti 1960-luvun lopulta 1970-luvun alkuun *tulevaisuusinvestointi* niin vankasti, että Rauhala nimeää tämän kauden ”rakenteellisten tulevaisuusinvestointien kaudeksi”. Ehkäisevän politiikan argumentaatiopohja on vasta 1980-luvun lopulta saakka nähty lähes yksinomaan *kustannusäästönä*. (Rauhala 1998, 136.) Argumentaatiopohjan muutos on hankaloittanut olennaisesti koko ehkäisevää työ-

tä. Sen myötä katosi ymmärrys työn pitkäjänteisyydestä, ja vaikuttavuuden näyttöä alettiin odottaa jo parin vuoden hankejänteellä tai enintään yhden eduskuntakauden kuluessa.

1990-luvun ohjausjärjestelmän muutos pirstoi *koko* ehkäisevän työn kentän. Matti Rimpelä toteaa terveyden edistämisen aseman valtionhallinnossa muuttuneen nopeasti 1990-luvulla. Strategisissa keskusteluissa korostettiin kaikkien yhteiskunnan sektoreiden vastuuta terveyden edistämisestä sekä kansalaisjärjestöjen tehtäviä. Valtionhallinnon järjestelyissä jäivät epäselviksi vastuut *ehkäisevistä palveluista*, etenkin neuvolatoiminnasta sekä koulu- ja opiskelijaterveydenhuollosta. (Rimpelä 2002.)

TIETO-OHJAUS – ELIMÄEN TARKOITUS?

Vuoden 1993 valtionosuuuudistus muutti radikaalisti valtion ja kuntien välistä valtasuhdetta kuntien hyväksi. Aikaisemmin valtio keskusvirastojensa välityksellä normitti, valvoi ja sanktioi varsin tarkoin niitä toimintoja, joihin kunnat saivat valtion rahaa. Uudistus poisti normituksen ja valvonnan lähes kokonaan: kunnat alkoivat saada valtiolta eräänlaista yleistä toiminta-avustusta, jonka suuruus jyvitetään kunnan taloudellisten edellytysten mukaan ja jonka käytöstä kunnat itse päättävät. Muutos kiteytettiin sanonnaksi, jonka mukaan valtio siirtyi normiohjauksesta informaatio-ohjaukseen. Sanonnan alle on peittynyt *valtasuhteen muutos*, joka ei ole kunnolla ehtinyt kirkastua oikein millekään osapuolelle (Virtanen 2000a; kursivointi kirjoittajan).

Tieto-ohjausta voisi karkeasti yksinkertaistaen kutsua *saarnoiksi*, normiohjausta *kepeiksi* ja resurssien jakoa *porkkanaksi*. 1990-luvulla valtio vaihtoi kepin ja porkkanan saarnoihin.

On melko hämmentävää, miten vähän itse tieto/informaatio-ohjauksen luonnetta on valtionhallinnossa tai tutkijapiireissä vaivauduttu pohtimaan, vaikka muutos kosketti koko valtionhallintoa ja sen keskeisintä elementtiä, ohjausjärjestelmää. Muutos koski yhtä hyvin päihdetyötä kuin koko sosiaali- ja terveysalaa, niin opetus- ja ympäristöasioita kuin metsäpolitiikkaa tai vaikkapa –kalanviljelyä. Vähän joka hallinnonalalla maisteltiin uutta käsitettä antamalla sille omista lähtökohdista, arvoista ja hallintoperinteestä kumpua-va sisältö. Valtasuhteen muutoksen peittyminen lienee osittain selitettävissä sillä, että samaan ai-

kaan oltiin nopeaa vauhtia siirtymässä tietoyhteiskuntaan ja informaatio-ohjaus nähtiin nimenomaan uuden, uljaan tietoyhteiskunnan ruumiillistumana. Mutta kuten Tuula H. Laaksovirta (2000) muistuttaa, tieto-ohjaus alkoi lähes kymmenen vuotta *ennen tietoyhteiskuntaan* siirtymistä.

Vallan kahvasta katsoen tieto-ohjaus on heiveroinen vaikutuskeino, eikä siksi olekaan yllätys, että on alettu jälleen haikailla kepin ja porkkanan perään ja sitä kautta sijaa tilastolliselle solidaarisuudelle. Tähän suuntaan ovat viestineet mm. Markku Lehto, Lasse Murto ja nykyinen peruspäalveluministeri Eva Biaudet. Markku Lehto toteaa (Kansliapäällikkö... , 1998), ”ettei koulua voi pitää silloin kuin huvittaa” ja että jos ”yksittäisellä kunnalla ei ole varaa ylläpitää sellaisia palveluja kuin peruskoulu, terveydenhoito ja sosiaalitoimi, pitää siihen olla ainakin yhteisesti varaa”. Lasse Murto suree (2000), miten ”talous on vakavalla tavalla irtautunut sosiaalipolitiikasta. Humaanitkin pyrkimykset on nykyisin puettava taloudellisen tehokkuuden kaapuun, jotta ne otettaisiin vakavasti. – – Meillä on hyvät taloudelliset edellytykset säilyttää kaikkien kansalaisten oikeuksia ehdoitta kunnioittava yhteisen vastuun malli. Sen takaamiseen nykyisessä hajautetussa järjestelmässä ei kuitenkaan riitä pelkkä valtion informaatio-ohjaus”. Peruspäalveluministeri Eva Biaudet (Valtion on... , 2001) puolestaan toteaa, ettei ”valtio nyt ohjaa riittävästi kunnallisten peruspäalvelujen tuottamista. Informaatio ei riitä. Joissakin asioissa tarvitaan välttämättä tehokkaampaa ohjausta, selkeitä normeja”.

Matti Virtanen muistuttaa kuitenkin, että normi- ja informaatio-ohjauksessa on kyse kahdesta eri-ikäisestä valtion toimintatavasta: toiminnan ohjaamisesta normein ja rahavirtoja sääntelemällä ja toisaalta vaikuttamisella tiedon avulla resurssien käytön optimointiin kaikilla tasoilla. Edellinen on *valtasuhde* eli valtio määrää, valvoo ja sanktioi; jälkimmäinen *argumentoi, taivuttelee ja suostuttelee*. Jälkimmäinen ei voi korvata edellistä eikä edellinen jälkimmäistä, *eikä niiden roolia pidä sotkea toisiinsa* (Virtanen 2000a, 385; kursivointi kirjoittajan).

Eli tieto-ohjausta tulee kehittää riippumatta siitä, minkälaiselle valtasuhteelle hyvinvointivaltio palvelujärjestelmänsä rakentaa. Tieto-ohjaus on tapa, jolla kansalainen tulee saada mukaan oman ja yhteisönsä hyvinvoinnin kehittämiseen itsenäisenä *subjektina*, ei tarkkailtavana, rangaistavana tai huollettavana ja hoidettavana. Tieto-oh-

jauksessa ei ole kyse mistään ”lääkeruiskumallista, jossa viranomainen yrittää työntää kansalaisiin oikeaa tietoa auktoriteetin voimalla. Eikä kyse ole tiukkapipoisesta saarnaamisesta tai uhkailusta sormeja heristäen. Sen sijaan tieto-ohjaus tarkoittaa, että tietty tavoite pyritään saavuttamaan välittämällä tietoa siitä, mitä seurauksia ihmisten toiminnalla on. – – Tavoitteena on kannustaa ihmisiä toimimaan ympäristön (metsän, meren, perheen, yhteisön...) kannalta oikeilla tavoilla”. (Rajala 2001.)

Pirjo Koskinen-Ollonqvist ja Päivi Rouvinen-Wilenius (2000) etsivät terveyden edistämisen *hyvien käytäntöjen* teoriapohjaa ja kuvaavat, miten hankala tieto-ohjauksen alue terveydenedistämistoiminta itse asiassa on. Se on peruspiirteiltään lineaarista, tulostamäärityltään epäselvää ja sopimuksenvaraista ja sen vaikuttavuusnäyttö on epävarmaa lukuisten väliin tulevien tekijöiden vuoksi. Terveyden edistämisen ytimestä puuttuu itse asiassa konsensus siitä, mikä on *vaikuttavaa terveyden edistämistä*. Terveyden edistämisen suunnittelussa tulisi yhdistää *sekä näyttöön perustuva tieto että mielipiteet*.

P. Seedhousea (2000) lainaten he toteavat, että edistämistyön tulee lähteä *arvoista*, jolloin se on myös sidoksissa eettisiin ja poliittisiin kiistoihin. Viisaan terveyden edistäjän tulisikin myöntää, että työ on vahvasti sidoksissa politiikkaan, ja pyrkiä kehittämään sellaista terveyden edistämisen politiikkaa, jossa pohjalla on yhteisymmärrys, ja sitten rakentaa toiminnalle oikeutus, joka pohjautuu yleisiin teorioihin terveyden edistämisen tarkoituksesta. Vasta nämä voivat ohjata ja inspiroida käytäntöä ja asettaa täsmälliset rajat terveyden edistämisen interventioille. (Koskinen-Ollonqvist & Rouvinen-Wilenius 2000.) PäihdekySYMysten suhteen tämä pitää korostetun hyvin paikkansa.

HUONON PERIMÄN PURISTUKSESSA

Kuten alkoholipolitiikan alkuvaiheet osoittavat, nykyisillä ehkäisevän päihdepolitiikan tekijöillä on vitsauksenaan *huono perimä*: keskusjohtoisuutta, asiantuntijavaltaisuutta, kabinettipolitiikointia, keinotekoisista hoidon ja ehkäisyn rajanvetoa, yksilön oikeuksien polkemista, yksilön leimaamista ja sitä kautta syrjäytymiskehityksen tukemista.

Kuntien ja paikallisen tason kesannolle jättä-

minen on ollut rampauttavaa, eikä se johdu vain alan oman paikallisen alkoholi-asiantuntijuuden alasajosta, vaan keinotekoisesta kahtiajaosta hoitosysteemin ja ehkäisevän kontrollipolitiikan välillä. Usko valtiotason alkoholipolitiikan kaikkivoipaan ehkäisevään vaikutukseen on ollut tavattoman lujassa. Naisen logiikalla parhainkin poliittinen viitekehys on vain kehys ja varsinainen työ tapahtuu siellä, missä ihmiset elävät, tekevät työtä, kärsivät ja rakastavat. Miksi tätä ei ajoissa ymmärretty alkoholipolitiikassa?

Kuntien karvalakkivaltuustot kävivät vielä 1980-luvulla anomassa alkoholimyymäläluvia Alkon hallintoneuvostolta. Siitä alkoi – ja siihen loppui – kuntien omatoiminen osuus alkoholipoliittisessa vaikuttamisessa. 1990-luvun ohjausjärjestelmän muutos ja valtionosuusuudistus vaikuttivat myös alkoholipolitiikkaan. EU vauhditti tätä kehitystä, ei suinkaan käynnistänyt. Valtio käänsi kelkkansa ja nimesi kunnat alkoholipoliittisen vallan päähaltijoiksi. Suunnanmuutos noteerattiin vahvaksi signaaliksi, ja vuoden 1998 valtakunnallisessa Onks tietoo? -ohjelmassa tehdään suorastaan ylilyönti toiseen suuntaan nimeämällä paikallinen taso päätoimijaksi valtakunnallisen sijaan; ei edes rinnalle tai limittäin. Ohjelma ei halunnut muistaa, ettei meiltä nyt sentään kaikkea sääntelyä ollut purettu: monopolijärjestelmäkkin oli vielä voimissaan yhdessä aniskeluvalvonnan (STTV) kanssa. Ei siis ole mikään ihme, että senaikaisessa toimintapolitiikan kaaoksessa ohjelma herätti lähinnä kurinalaista ihmettelyä (Karlsson 2001). Takinkääntö oli nopea. Vielä vuoden 1987 alkoholikomitean mietinnössä (Yhteiskunnan muutos ..., 1989) ei viitata sanallakaan paikallisen tason ehkäisevään työhön sen merkityksestä puhumattakaan. Mihin palvelujen ehkäisevä sisältö hukkui?

... ETTEI KENENKÄÄN ANNETTAISI PUDOTA

Mistä nyt haettaisiin mallia? Normit on purettu ja tilalla on pelkkiä hurskaita toiveita. Tuskin kukaan tosissaan kaikkea normiohjauksen byrokraatia enää takaisin havittelee, mutta jotain minimiuotoista ehkä? Virtanen ehdottaakin, että ”valtio loisi peruspalvelujen miniminormit ja valvoisi, että niitä noudatetaan. Näillä miniminormeilla ja niiden täyttymisen valvonnalla voisi varmistaa, että Suomi pysyy yleisenä ja yhtäläisenä hyvinvointivaltiona”. (Virtanen 2000a, 386; kursi-

vointi kirjoittajan.) Näin voitaisiin paremmin taata hyvinvointivaltion perusajatus, ettei kenenkään annettaisi noin vain pudota eikä ketään leimattaisi syyttä suotta.

Tuskin Apon (2002) kuvaamaan entisaikojen yhteisöllisyyteenkään enää on paluuta, sillä ”sadan vuoden yksinäisyys” on tehnyt yhteisöllisyydestä silppua. Päihdekysymys kun ei tässäkään ajassa elä omaa elämäänsä vaan on tiiviissä yhteydessä yleisempään yhteiskuntapolitiikkaan, hyvinvoinnin tulkitsemiseen ja edistämiseen, koko *elämisen politiikan arvolatauksiin*. Voisiko tulevaisuuden päihdepolitiikkaa hahmottaa sellaiseksi hyvinvointipolitiikaksi, jossa jonkin asteen miniminormein ohjataan mm. päihdespesifisiä kysymyksiä ja jossa kansalaiset voimaannutetaan tieto-ohjauksen avulla sekä määrittämään ja näkemään että tukemaan yhteistä hyvää? Että syrjäytymisestä tulisi sosiaalisesti yhtä kaihdettu ilmiö kuin joissakin maissa humalajuomisesta? Aki Kaurismäeltä katoaisivat filminaiheet, miehet vailla menneisyyttä?

Tulevaisuuden politiikan suuntaa ei hyödytä hakea ainakaan matkimalla muita kulttuureja tai keksimällä uusia jippoja. Sen osoittaa hyvin uusin alkoholityöryhmän muistio (Kohti monen..., 2002), joka tuotos sinänsä on omiaan osoittamaan, miten avuton valtio pahimmillaan voi olla satoja vuosia vastassa olleen alkoholikysymyksen kanssa. Työryhmän työ etenee kuin purjvene, joka ensin purjeet puhkuen seilattuaan joutuu merihätään. Merihädässä on sitten tunnus-tettava entiset pelastautumiskeinot, jopa nöyryyttävä pistämään kädet ristiin.

Mäkelän mainitsema tilastollinen solidaarisuus on sitä parhaita perimää, mitä alkoholipolitiikassa on ollut. Siksi onkin hämmästyttävää, että Mäkelä itse monen muun tutkijan kanssa (mm. Tigerstedt 1999) on valmis väittämään, ettei tilastollista solidaarisuutta enää ole eikä alkoholikysymystä enää oteta vakavasti. Olen Virtasen (2000b, 488) kanssa samaa mieltä siitä, ettei edes vuonna 2002 olennaisimpia tilastollisen solidaarisuuden elementtejä ole menetetty, vaikka ne jo aiempi Onks tietoo? -alkoholiohjelma julisti kuolleiksi. Meillä on – toistaiseksi – mahdollisuus *suitsia alkoholikaupan intressejä ja voittojen maksimointia*. Viinan valmistus on halpaa verrattuna siihen, minkä hinnan ihmiset ovat valmiita tuotteesta maksamaan, ja potentiaalisille voitoille olisi monta halukasta ottajaa. Kun tätä perimää täydennetään tieto-ohjauksen uudensai-

sella argumentaatiopohjalla, paikallisen politiikan vahvistamisella ja kansalaisten omatoimisella osaamisella, ei alkoholikysymys minnekään hallinnasta karkaa. Päinvastoin, kun siitä nyt on karsiutunut turha moraalipoliittinen painolasti, asiat on mahdollista nähdä jopa aiempaa selkeämmin.

Tieto-ohjaus vaatii uudenlaista ajattelukehikkoa. Se ei ole yhtä kuin lääkeruiskumalli, EU:n hyvien käytäntöjen ulkokohtainen mallintaminen tai yksisuuntainen viestintä tai pelkkä verkkoinformaatio. Tieto-ohjauksessa pitäisi kulkea rinnan, ikään kuin *spiraalina* kaksi erityyppistä tiedon lajia, *fokusoiva* (asiantuntijatieto, hiljaisesta jalostunutta tietoa, informaatiota) ja *hiljainen tieto*. Hiljainen tieto on sitä, mikä nousee ihmisistä, kun he jakavat sitä keskenään toimiessaan. Tieto-ohjaus on näiden tasojen *vuoropuhelua* joko eri tiedon lajien välillä tai eri tasojen välillä (yksilö, ryhmä, yhteisö ja yhteisöjen välinen taso). Hyvien käytäntöjen siirtämisen sijaan tuleekin valmistautua *päättymättömään prosessiin*, jossa on rutiineja, mutta jossa uudet ympäristöstä tulevat ainekset muuttavat hyvien käytäntöjen ominaislaatua. Hiljainen tieto tislataan esiin ja jalostetaan fokusoivaksi, sitten voidaan yhdistää erilaisia fokusoivia tietoja ja muuttaa ne taas hiljaiseksi tiedoksi. (Koskinen-Ollonqvist & Rouvinen-Wilenius 2000.)

Periaatteessa Apon (2002) kuvaamassa varhaisessa alkoholihistoriassa fokusoiva ja hiljainen tieto muotoutuivat keskenään kuvatunkaltaisiksi spiraaleiksi, joissa kokemuksellinen hiljainen kansanperinne hahmottui yleiseksi ja jaettavaksi fokusoivaksi kansanviisaudeksi. Se taas edelleen jaettiin uudenaikaisiksi hiljaisen tiedon lähteiksi. Tieto-ohjauksen ja hyvien käytäntöjen teorianmuodostus on 2000-luvulla ammentamassa – tietämättään – samasta syvästä kansanperimästä!

PAIKALLISEN TASON GORDIONIN SOLMU

Mäkelän mukaan (Tigerstedt 2000) päihdehuollolla, terveydenhoidolla, poliisilla eli koko alkoholiongelmaa käsittelevällä apparaatilla on aikaisempaa paljon suurempi alkoholipoliittinen rooli. Siksi ei pidä ajaa vanhoilla raiteilla, esimerkiksi ”tukeutumalla valistukseen tai paikalliseen ehkäisyyn”. Mäkelä itse asiassa hahmottaa tällä hetkellä kunnissa jo varsin yleisesti käytössä olevaa *moniammatillista toimintamallia*. Avainasemassa

on ehkäisevän työn ymmärtäminen enemmänkin *työotteeksi, asenteeksi, ajattelukehykseksi* kuin miksikään puuhamaaksi tai niksi-pirkaksi. Näin ehkäisevä työ on tärkeää nähdä laajasti aina primaaritason edistämistyöstä varhaisen toteamisen kautta hyvään hoitoon. Olen itse pitänyt erityisen tärkeänä sitä, että ehkäisevä ja korjaava työ nähdään *jatkumona* ja toisiinsa limittyneinä eikä vastakohtina tai kokonaan erillisinä järjestelminä. Tämä on nyt se Gordionin solmu, jossa yritetään kääntää alkoholikysymyksen historian polkua uuteen suuntaan!

Mutta mitä Mäkelä mahtaa tarkoittaa viittauksellaan valistukseen ja paikalliseen ehkäisyyn? Käsitteekö hän sillä jotain lähinnä saatavuuden säätelyä koskevaa pikku alkoholipoliittikkaa? Raitiusvalistusta ja Nasse-setä-kampanjaa? Voin iloitte ilmoittaa, että paikallistasolla kuljetaan Mäkelän viitoittamaa tietä *verkostomaisin työtavoin*. Yksi ero on: Alkon ylijäämästä ei tällä kertaa ole tietoakaan!

Paikallisella tasolla tarvitaan erityisen suurta viisautta, jotta ei kehitetä hyvää tarkoittavia tarkkailuun ja rangaistuksiin perustuvia syrjäytymismekanismeja. Pahimmillaan ne voivat piiloutua kauniiden ja kannatettavien ideoiden huonoihin sovelluksiin. Esimerkiksi ideasta ”Koko kylä kasvattaa” voi syntyä todellista yhteisöllistä välittämistä, mutta myös pikkutarkkaa synnäämistä ja rangaistusuhkaa ja sitä kautta ongelmien piiloutumista sekä ihmisten leimautumista ja syrjäytymistä.

KANSALAINEN KAAPIN PÄÄLLE?

Kansalaisen ja valtion valtasuhdetta tarkastellessa ydinkysymys on se, missä asemassa kansalainen on hallinnollisessa toimintaketjussa, miten hän asemoituu vallan rakenteissa ja miten hienorakeista tai karkeaa vallankäyttö on. Oli sitten kyseessä ostajan poliisimainen tarkkailu, suostuttele ja taivuttelu joukkotiedotuksen kautta (Nasse-setä on hyvin vihainen...), vangin valvonta vankeudessa, potilaan hoito hoitopaikassa, työntekijän tekemä työ työpaikassa tai koululaisen opiskelu koulussa, olennainen ero on siinä, onko kansalainen vain toiminnan kohde, objekti, vai itsellinen toimija, subjekti, reflektoija, viritettyä, voimaantuja (empowermentti).

Kansalaisen asemaa kurinpidon kohteena kriminaalihistoriassa ja sitä kautta vallan rakennet-

ta yleisemminkin on käsitelty Foucoult kirjassaan ”Tarkkailla ja rangaista”, joka sekkin on jo kohta kolmenkymmenen vuoden takaa (1975), mutta on edelleen mitä ajankohtaisin. Siinä hän rangaistuslaitoksen historian kautta osoittaa, miten vankilan kaltaiset kurinpidon ja valvonnan yhdistelmät toimivat kaikkialla 1970-luvun yhteiskunnassa: mielisairaaloissa, päihdehuoltolaitoksissa, kouluissa, tehtaissa, toimistoissa, sosiaalivirastoissa. Foucoult nosti *kurin* modernin vallankäytön välineeksi. Modernin kurinpidon idea on käyttää välittömiä fyysisiä pakkokeinoja mahdollisimman vähän. Kurinpito on itseään vahvistava teknologia: eräät alistus- ja harjoitusmenetelmät ja -järjestelyt luovat itsekurin, jonka ansiosta kurinpito toimii ikään kuin itsestään, automaattisesti. Kurivallassa hallitsijan henkilö on toissijaista, oleellista on vallankäytön jatkuvuus ja järjestelmällisyys. Kurivalta toimii koneistona, vaikka kukaan ei sitä suoraan edustakaan, se on kasvotonta. Kuri tuottaa yksilöitä, sillä kurinpitojärjestelmä ottaa kohteekseen poikkeavan yksilön. Oleellista rankaisemisessa ei enää ole teko eli lain rikkominen vaan teon syyt, jotka löytyvät – rikollisen henkilökohtaisesta elämästä. Tätä vallankäytön mallia Foucoult nimitää *panopticoniksi*.

Foucoult (2000, 284) ei näe kurinpitovallan vastavoimana vallattomuutta ja anarkiaa, vaan pohtii, miten valtaa voitaisiin vahvistaa sillä tavoin, ettei se vaatimuksiensa ja raskassoutuisuutensa vuoksi olisi kehityksen jarruna vaan päinvastoin helpottaisi sitä. *Miten valta voisi omia voimia lisätessään kasvattaa yhteiskunnankin voimia sen sijaan, että se ottaa niitä itselleen ja kablehtii niitä?* Eli miten paljon normeja ja resurssiohjailua tarvitaan palvelemaan yhteiskunnan voimien kasvua, ei niiden kuihtumista? Miten tätä voimien kasvua voi edistää *tieto-ohjauksen* avulla?

Alkoholipolitiikan historiassa kansalainen on nähty lähes poikkeuksetta *objektina*, jonakin sellaisena, jota tulee rangaista, kontrolloida, puhutella, valistaa, kasvattaa, huoltaa, hoitaa, siis kuuliaisena ja hyödyllisenä ruumiina. Miten tilanne muuttuu, kun kansalainen nähdään subjektina, oman elämänsä vaikuttajana ja rakentajana? Kun siirrytään kurinpidosta kurinalaisuuden kautta käyttäytymisen politiikkaan ja täysivaltaiseen kansalaisuuteen? Kun rikotaan panopticonin läpinäkyvä lasiseinä? Olisiko kyse jostain sellaisesta, jota kuvataan näin: ”yhteisöllisten prosessien kautta yksilöt löytävät oman suhteensa siihen, mitä pitä-

vät oikeana. Prosessit sisältävät monenlaisia aineksia: keskustelua ja mielipiteenmuodostusta, tietoa monimutkaisista asioista, kieltöjä, joita rikkomalla oppii asioiden merkityksiä, rakenteiden luomista ja ympäristön kehittämistä. Osallistamalla käyttäytymisen politiikan yhteisöllisiin prosesseihin yksilö voi saavuttaa oman eettisen vapautensa, mutta ilman niitä ei yksilö niihin yllä” (Holmila & Simpura 1999, 27).

Harmi, ettei Foucoult ranskalaisena tuntenut pohjoismaista alkoholikontrollijärjestelmää ja sen historiaa; siitä hän olisi saanut runsaasti uutta tietoa kurinpidon olemuksesta ja kurinalaisuuteen kasvattamisesta. Eikä hän osannut edes aavistaa kaikkia niitä uusia tarkkailukeinoja, joita verkkopolitiikan kautta on avautumassa. Mihin suuntaan *tietoyhteiskunta* kurinpitovallan kääntää? Kehittykö meille Internetin myötä uusi, uljas panopticon? Netti sähköposteineen, intranetteineen, foorumeineen, chattikanavineen on jotain hämmentävän erilaista verrattuna entiseen informaatiotulvaan, joka sentään aina oli jonkun jo erikseen valmiiksi suodattamaa (toimittajat, tiedottajat, virkamiehet, asiantuntijat). Vai antaako Internet vihdoinkin mahdollisuuden nostaa kansalainen kaapin päälle tuomalla *lisää läpinäkyvyyttä ja kääntämällä sitä kautta vallan rakenteet ylösalaisin?* Onko tulevaisuuden panopticon sellainen, jossa vanki valvoo valvojaansa, sairas lääkäriään ja alkoholin kuluttaja kontrolloijiaan?

Komissaari Erkki Liikanen, joka vastaa eEurope-projektista, olettaa asioiden kehittyvän juuri näin. Hän toteaa: ennen valtio tarkkaili kansalaisia, mutta *netin avulla kansalaiset voivat ryhtyä tarkkailemaan valtiota*. Verkko kehittää kansalaisyhteiskuntaa, jossa päätöksenteosta tehdään netin avulla mahdollisimman avointa. Ei vain niin, että julkistetaan päätökset, vaan että koko päätösprosessi on avoin ja kaikkien seurattavissa. (HS 10.4.2002; kursivointi kirjoittajan). EU:ssa avoin ja läpinäkyvä päätöksentekoprosessi? Ylioptimismia vai kansalaisten manipulointia?

En ihan kaikkea EU-läpinäkyvyyttä ole vielä valmis nielemään, enkä ole epäilyni kanssa yksin. Stakesin tietohallintopäällikkö Pekka Ruotsalainen (2002) kirjoittaa kolumnissaan Tietoyhteiskunta – kaikkien kuplien äitikö?: ”– jos internet ja kännykän lyhytsanomamat ovat tietoyhteiskunnan korkein ilmentymä, kyseessä on *suuri kupla*. Tosiasiassa sosiaali- ja terveydenhuollon tietoyhteiskunnassa keisarin vaatteiden alta paljastuu nä-

kemys, jonka mukaan me kaikki olemme synty-
mästämme asti potentiaalinen *kustannus yhteis-
kunnalle?* Siispä meidän terveytemme, sairautem-
me ja *elintapamme* eivät ole yksityisasiota vaan
kuuluvat yhteiskunnalle ja työnantajalle. Niillä
on kustannusten minimoimiseksi oikeus ja vel-
vollisuus *valvoa ja säädellä* eloamme tietotekno-

logian ja lääketieteen allianssin avulla.” (Kursi-
vointi kirjoittajan.)

Tarkkailla ja rangaista, valvoa ja säädellä kaksi-
kymmentäneljä tuntia vuorokaudessa? Miten
lempeiltä ostajantarkkailujärjestelmä ja vanhan-
mallinen panopticon alkavatkaan tällaisen tule-
vaisuusskenaarion rinnalla näyttää!

KIRJALLISUUS

Apo, Satu: Viinan voima. Helsinki 2002

Bruun, Kertti: Alkoholit – käyttö, vaikutukset ja
kontrolli. Helsinki 1972

Bruun, Kertti & al.: Alkoholipolitiikka – kansanter-
veydellinen näkökulma. Helsinki: Alkoholitutkimus-
säätiö, 1975

Foucault, Michel: Tarkkailla ja rangaista. Keuruu
2000. (Alkuperäinen painovuosi 1975)

Holmila, Marja & Simpura, Jussi: Paikalliset ajatte-
lusehdotukset ja päihdehaittojen ehkäisy. Yhteiskunta-
politiikka 64 (1999): 1, 20–28

Karlsson, Thomas: Onks tietoo? -ohjelman arvioin-
tiraportti. Stakes 2001

Kohti monen polun alkoholipolitiikkaa. Alkoholipolitiikka 2000 -työryhmän loppuraportti. Työryhmä-
muistioita 2002: 6. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 2002

Komissaari Erkki Liikanen haluaisi terveyspalvelut-
kin verkkoon. Helsingin Sanomat 10.4.2002

Koskinen-Ollonqvist, Pirjo & Rouvinen-Wilenius,
Päivi: Hyviä käytäntöjä etsimässä. Promo 23, 28–31.
2000

Kuusi, Pekka: 60-luvun sosiaalipolitiikka. Helsinki
1966

Laaksovirta, Tuula H.: Tiedonvälittymisen trendit
ja informaatio-ohjaus. Yhteiskuntapolitiikka 65
(2000): 4, 364–367

Kansliapäällikkö Markku Lehto harkitsee kuntien
tiukempaa ohjausta. Kotimaa 15.4.1998

Murto, Lasse: Hyvää kaikille – tasapuolisesti. Tiimi
1/2000

Onks tietoo? -ohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriö
1998

Rajala, Asta: Informaatio-ohjaus tietoyhteiskunnas-

sa. YKL-posti 2/01

Rauhala, Pirkko-Liisa: Onko keskustelu ehkäiseväs-
tä sosiaalipolitiikasta uutta Suomessa? Yhteiskunta-
politiikka 63 (1998): 2, 121–139

Rimpelä, Matti: Informaatio-ohjaus ja valta terveys-
politiikassa – esimerkkinä kouluterveydenhuolto. Tam-
peren sosiologipäivien luento 2002

Ruotsalainen, Pekka: Tietoyhteiskunta – kaikkien
kuplien äitiko? Dialogi 2002: 4, 9

Seedhouse, P.: Evidence or values: best practices in
Health Promotion. P. 33–42. In: Best practices. A se-
lection of papers on Quality and Effectiveness in Health
Promotion. Tallinn 2000

Simpura, Jussi & Tigerstedt, Christoffer: Talous, ter-
veys, järjestys – sosiaalisten ongelmien kilpailevat tar-
kasteluehdotukset. Yhteiskuntapolitiikka 64 (1999): 5–6,
423–434

Tigerstedt, Christoffer: Enää ei ole alkoholipolitiik-
kaa... Yhteiskuntapolitiikka 64 (1999): 2, 131–142

Tigerstedt, Christoffer: Suurta alkoholikysymystä ei
enää ole. Klaus Mäkelä haastattelavana. Yhteiskunta-
politiikka 65 (2000): 5, 464–467

Törrönen, Jukka: Alkoholipoliittinen liberalismi
maallikkoajattelussa. Yhteiskuntapolitiikka 65 (2000):
1, 20–34

Valtion on ohjattava kuntia selkeämmin. Eva
Biaudet'n haastattelu. Kunnallisvirkamieslehti 6–7/2001

Virtanen, Matti: Normit ja informaatio-ohjaus. Yh-
teiskuntapolitiikka 65 (2000): 5, 385–386. 2000a

Virtanen, Matti: Alkoholikysymyksen kuolemasta.
Yhteiskuntapolitiikka 65 (2000): 6, 487–488. 2000b

Yhteiskunnan muutos ja alkoholipolitiikka. Alko-
holikomitean mietintö. Komiteamietintö 1989: 1.
Sosiaali- ja terveysministeriö 1989.